

פרשת שמות - הרב ברוך רוזנבלום שנת תשע"ב.

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת שמות.

פותחים בס"ד את חומש שמות, שנקרא בפי הרמב"ן 'ספרם של בני'. ספרם של שבטי-יה, שהסתלקו כולם לעולמם, וכעת צאצאיהם נמצאים במצרים.

פותחת התורה {שמות א, א} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: {ב} רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה: {ג} יִשָּׁשכָר זְבוּלֹן וּבְנֵימִן: {ד} דָּן וְנִפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר: {ה} וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם.

כותב רש"י - ואלה שמות בני ישראל. אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן [אחר מיתתן], להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא.

יוצא, שמתוך חיבתם מנתה אותם התורה פעם נוספת, שירדו למצרים בשבעים נפש ויצאו בשישים ריבוא.

שואלים חז"ל - מדוע נאמר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בו"ו החיבור?

ידוע הכלל שמופיע בחז"ל {רש"י, פרשת משפטים} - ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני.

עפ"י הדברים האלה, נשאלת השאלה - מה התוספת מפרשת ויחי לפרשת שמות?

כמה וכמה תשובות בענין:

כותב בעל הטורים - ואלה שמות בני ישראל הבאים. ר"ת שביה שאף כשהיו בשביה שמות בני ישראל לא שינו שמותם שבשביל ד' דברים נגאלו ממצרים בשביל שלא שינו את שמותם וכו' וגם כן ואלה ו' מוסיף על ענין ראשון וימת יוסף ואלה שמות שצוה להם שלא ישנו שמותם ואמר להם אף על פי ששינו שמי צפנת פענח אתם אל תשנו שמותיכם.

אומרים חז"ל במדרש {שמות רבה, פרשה א, אות ב} - ואלה שמות, אמר רבי אבהו, כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ואלה מוסיף שבח על הראשונים. (בראשית ב, ד): אלה תולדות השמים והארץ, פסל לתהו ובהו. ואלה שמות, הוסיף שבח על שבעים נפש שנאמרו למעלה, שכלם היו צדיקים. מה אלה צדיקים, אף אלה צדיקים.

נעסוק היום בכמה נקודות בפרשה, ובכל נושא שנתעכב נביא את שאלות המפרשים, ובע"ה לקראת סוף השיעור נציב את היסוד שבאמצעותו נבאר את כל שאלות המפרשים יחד, כדי שנבין על מה מדברת הפרשה:

{א, א} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: {ב} רְאוּבֵן שְׁמֵעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה: {ג} יִשָּׁשכָר זְבוּלֹן וּבְנֵימִן: {ד} דָּן וְנִפְתָּלִי גָד וְאָשֶׁר: {ה} וַיְהִי כָּל נֶפֶשׁ יִצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הָיָה בְּמִצְרַיִם.

כותב רש"י - ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיע צדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועומד בצדקו.

למרות דברי רש"י, נשאלת השאלה - מדוע יוסף מופיע בנפרד, ולא עם שאר השבטים?

שאלה נוספת - בשעה שיעקב הגיע למצרים, נאמר {א, א} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ. למה לא נאמר "עם יעקב"?

כותב התרגום - ואלו שמות בני ישראל דעלו למצרים עם יעקב גבר ואנש ביתה עלו.

למרות שמצינו פעם נוספת בתורה, בשעה שלוט הלך עם אברהם, נאמר {בראשית יג, ה} וגם ללוט ההלך את אברם היתה צאן ובקר ואהלים.

אבל בדבר"כ, כשמישהו הולך עם מישהו, כתובה המילה "עם", למשל {במדבר כב, כא} וַיָּקָם בָּלָעָם בְּבֶקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֶתְנֹו וַיִּלָּךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב.

למה התורה משנה כאן, וכותבת אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ?

הערה נוספת שראיתי שמעירים:

כותבת התורה בלשון הווה - ואלה שמות בני ישראל הבאים ממצרים - משמע שהם עכשיו באים. בהמשך אומרת התורה "איש וביתו באו" - משמע שהם כבר באו, זה היה בעבר.

נשאלת השאלה - מדוע מתחיל הפסוק בלשון הווה, ומסתיים בלשון עבר?

שאלה נוספת :

אומרת התורה {ה} ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבועים נפש ויוסף היה במצרים.

נשאלת השאלה – למה היתה צריכה התורה לכתוב את המילה 'נפש' פעמיים ?

עד כאן ההערות שמעירים רבותינו בתחילת הפרשה.

אומרת התורה {ח} ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף.

מביא רש"י את מחלוקת הגמרא {מסכת סוטה יא, א} :

אומר רש"י - ויקם מלך חדש. רב ושמואל חד אמר חדש ממש. וחד אמר, שנתחדשו גזרותיו.

נשאלת השאלה – מה נ"מ "מלך חדש" ?

לומדים המפרשים {מסכת עירובין} מכאן כמה הלכות :

בן אדם מוכר למישהו בית, בטענה שהבית הוא בית חדש, בזמן שהוא רק שיפץ אותו שיפוץ כללי. האם אפשר לקרוא לזה 'בית חדש' או לא ?

כותב התורת חיים – הקונה רשאי לבטל את המקח. אמנם הבית נראה כמו חדש, אבל הוא לא חדש כי היסודות לא השתנו.

הבן יהוידע לומד מכאן הלכה אחרת - בשעה שיוצאים למלחמת הרשות, נאמר {דברים כ, ה} מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו. השאלה, האם גם מי ששיפץ את ביתו ישוב בחזרה או לא ?

יש כאלה שמביאים מכאן נ"מ למי ששיפץ בית ישן, האם יברך עליו שהחיינו או לא.

עד כאן הסוגיות ההלכתיות שלומדים המפרשים, ממחלוקת רב ושמואל 'חדש או לא חדש'.

אומרים חז"ל במדרש {שמות רבה, פרשה א, אות ח} - רבנן אמרי למה קראו מלך חדש, והלא פרעה עצמו היה, אלא שאמר המצריים לפרעה, בוא ונזדוג לאמה זו העם דרש שינוי, ולכן ביקשו לעשות לעם ישראל צרות. אמר להם שוטים אתם, עד עכשו משלהם אנו אוכלים, והיאר נזדוג להם בזכותם יש לנו אוכל, איך נעשה להם צרות ? אלולי יוסף לא היינו חיים. כיון שלא שמע להם, הורידוהו מכסאו שלשה חדשים הדיחו אותו מהשלטון ג' חודשים עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם, והשיבו אותו, לפיכך כתיב: ויקם מלך חדש...

אומרת התורה {ט} ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: {י} הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: {יא} וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס.

אומרים חז"ל {ויקרא רבה, פרשה כז, אות יא} - אמר רבי לוי אוי להם לרשעים שהם מתעסקים בעצות על ישראל וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, אני איני עושה כן אלא (בראשית כז, מא): יקרבו ימי אבל אבי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר: יקרבו ימי אבל אבי, ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אני איני עושה כן אלא עד דאינון דקיקין שהם עוד קטנים תחות כרסיה אמהון אנא מחנק יתהון אני הורג אותם הדא הוא דכתיב (שמות א, טז): וראיתן על האבנים וגו' כל הבן הילוד היארה תשליכהו. המן אמר שוטה היה פרעה שאמר: כל הבן הילוד היארה תשליכהו, ולא היה יודע שהבנות נשאות לאנשים ופרות ורבות מהם, אני איני עושה כן, אלא להשמיד להרג ולאבד.

אמר רבי לוי אף גוג ומגוג לעתיד לבוא עתיד לומר כן שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקים בעצות על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן אלא בתחלה אני מזדוג לפטרון שלהם ואחר כך להם, הדא הוא דכתיב (תהלים ב, ב): יתיצבו מלכי ארץ, אמר לו הקדוש ברוך הוא, רשע לי באתה להזדוג חייך שאני עושה עמך מלחמה, הדא הוא דכתיב (ישעיה מב, יג): ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה, וכתיב (זכריה יד, ג): ויצא ה' ונלחם בגוים ההם, ומה כתיב תמן (זכריה יד, ט): והיה ה' למלך על כל הארץ.

בתחילת הפרשה, מציב האלשיך הקדוש כמה שאלות בפלאות :

אומרת התורה {א, ח} ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף.

משמע מהפסוק, שאם פרעה היה יודע מי זה יוסף, הוא לא היה עושה את כל הצרות. לכאורה זה לא מובן. הרי בגזירת ברית בין הבתרים, נגזרה הגזירה {טו, יג} ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה, לכן מה זה משנה אם הוא ידע את יוסף או לא ידע את יוסף ?! הכל הגיע מגזירת ברית בין הבתרים. למאי נ"מ ?

שאלה נוספת – למה כל הזמן הוא מדבר בלשון יחיד ?

שנאמר {א, ט} רב ועצום ממנו ולא "רבים ועצומים"...

במקום "הבה נתחכמה להם", כתוב {י} הבה נתחכמה לו ...

אעפ"י שרש"י כותב, שהכוונה למושיען של ישראל.

כותב רש"י - נתחכמה לו. לעם. נתחכמה מה לעשות לו. ורבתינו דרשו נתחכם למושיען של ישראל לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אבל הוא מביא על אמה אחת).

שאלה נוספת – חשש פרעה "פן ירבה", אבל לפני זה אמר פרעה (ט) ... הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו – הוא כבר אמר שהוא עצום, אז למה הוא מפחד "פן ירבה", כבר קודם כתוב שהם התרבו?!

"הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ..."

שואל האלשיך הקדוש – ואם לא יהיה 'שנאינו' לא תפחד? למה הוא מפחד רק ממלחמה?

שאלה נוספת – פרעה מבקש להתנהג בחכמה, שנאמר {יא} וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס. איזו מין חכמה יש כאן?!

עד כאן שאלותיו של האלשיך הקדוש.

שואל ההדר זקנים לבעלי התוספות – וקא אמרין בהגדה של פסח וירעו לנו המצרים, כמו שנאמר הבה נתחכמה לו. למה הביא האי קרא? היה לו להביא ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך, או מקראות אחרות דמירי טפי בהרעה?

שואל הספר נחלת דוד – איזו התחכמות היתה במינוי של שרי המיסים?

שואל בעל הכלי חמדה שאלה, ששמע מפי החכם השלם החסיד המקובל ר' שלמה אלקבץ – נאמר בהגדה "וירעו אתנו המצרים ויענונו". למה כתיב כך, ולא כתיב "וירעו לנו המצרים ויענונו"?

לאחר סידרת השאלות הזו, נוכל ללכת לנושא נוסף:

אומרת התורה {ב, א} וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי: {ב} ויתהר האשה ותלד בן ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: {ג} ולא יכלה עוד הצפינו ותקח לו תבת גמא ותחמרה בחמר ובזפת ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאר: {ד} ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו: {ה} ותדד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתייה הלכת על יד היאר ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה.

אומרים חז"ל בגמרא {מסכת סוטה יב, ב} - ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה.

{ו} ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: {ז} ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את הילד: {ח} ותאמר לה בת פרעה לך ותלך העלמה ותקרא את אם הילד: {ט} ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה והינקהו לי ואני אתן את שכרך ותקח האשה הילד ותניקהו: {י} ויגדל הילד ותבאנה לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו.

מחלוקת בחז"ל – באיזה גיל יצא משה מבית פרעה?

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה א, אות כז} - ויהי בימים ההם ויגדל משה, בן עשרים שנה היה משה באותה שעה, ויש אומרים בן ארבעים.

עוד אומרים חז"ל {שם, אות כו} - ויגדל הילד. עשרים וארבעה חדש הניקתהו, ואתה אומר: ויגדל הילד, אלא שהיה גדל שלא כדרך כל הארץ.

ממשיכה התורה ואומרת {ב, יא} ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה א, אות כז} - וירא בסבלתם. מהו וירא, שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר, תכל לי עליכם מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפיו ומסיע לכל אחד ואחד מהן. רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור ומשוי בחור על זקן. והיה מניח דרגון שלו והולך ומישב להם סבלותיהם, ועושה כאלו מסיע לפרעה. אמר הקדוש ברוך הוא אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל, ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים, ואדבר עמך, הדא הוא דכתיב (שמות ג, ד): וירא ה' כי סר לראות, ראה הקדוש ברוך הוא במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך (שמות ג, ד): ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה.

באה התורה, ומספרת לנו שלושה סיפורים ברצף:

{ב, א} ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: {יב} ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה א, אות כט} - וירא כי אין איש, כי בן מות הוא. רבי יהודה אומר כי אין איש שיקנא להקדוש ברוך הוא ויהרגנו. רבי נחמיה אומר ראה שאין מי שיזכיר עליו את השם ויהרגנו. ורבנן אמרי ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדות הימנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות. כיון שראה משה כך נמלך במלאכים ואמר להם חייב זה הריגה, אמרו לו הן, הלא הוא דכתיב: וירא כי אין איש שילמד עליו זכות. ויך את המצרי, במה הרגו רבי אביתר אמר הכהו באגרוף, ויש אומרים מגרפה של טיט נטל והוציא את מחו. רבנן אמרי הזכיר עליו את השם והרגו, שנאמר (שמות ב, יד): הלהרגני אתה אמר.

{יג} ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: {יד} ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר.

כותב רש"י - הלהרגני אתה אמר. מכאן אנו למדים שהרגו בשם המפורש. אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אמות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך. משום שיש בהם דלטורין.

למרות שמשה רבינו גדל בביתו של פרעה, פרעה לא מרחם עליו. הוא מנסה להוציא אותו להורג, נעשה לו נס והוא בורח למדין.

{טז} ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן: {יז} ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה ויושען וישק את צאנם.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה א, אות לב} - ותבאנה ותדלנה, מלמד שהיו מקדימות לבוא מפני פחד הרעים. ויבאו הרעים ויגרשו, אפשר הוא כהן מדין והרעים מגרשים בנותיו, אלא ללמדך שנדוהו וגרשו בנותיו כאשר גרשה, כמה דאת אמר (בראשית ג, כד): ויגרש את האדם, ויקם משה ויושען, מלמד שישב להם בדין, אמר דרך אנשים דולים ונשים משקות, וכאן נשים דולות ואנשים משקים. ויצילן לא נאמר אלא ויושען, רבי יוחנן בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר דבר של גלוי עריות באו לעשות עמהן ועמד משה והושיען, נאמר כאן ויושען, ונאמר להלן (דברים כב, כז): צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה, מה להלן גלוי עריות אף כאן גלוי עריות. רבנן אמרי, מלמד שהשליכו אותן למים והוציאן משה, ואין ויושען אלא לשון הצלת מים, שנאמר (תהלים סט, ב): הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש. וישק את צאנם, מלמד שדלה משה להם והשקה את צאנם כשם שעשה יעקב לרחל. ותבאנה אל רעואל אביהן, זה יתרו,

ולמה נקרא שמו רעואל, שנעשה רע לאל. ויאמר מדוע מהרתן בא, מכאן אתה למד שכל הימים באחרונה היו באות. ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים, וכי מצרי היה משה, אלא לבושו מצרי, והוא עברי. דבר אחר איש מצרי, משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ לתן רגליו במים, נתנן לנהר וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים, ושלח ידו והצילו. אמר לו התינוק אילולי אתה כבר הייתי מת. אמר לו לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו, הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה, יישר כחך שהצלתנו מיד הרעים, אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, ולכך אמרו לאביהן איש מצרי, כלומר מי גרם לזה שיבוא אצלנו, איש מצרי שהרג.

בשלושת האירועים שהתורה מדברת על משה רבינו, עוסקת התורה במכות. לאן שמשה רבינו מגיע יש מכות ☺ :

ביום הראשון הוא יוצא, הוא רואה איש מצרי מכה איש עברי, שנאמר (ב, א) ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו.

ביום השני שהוא יוצא, הוא רואה איש עברי מכה איש עברי, שנאמר (ב, יג) ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך.

ביום השלישי שהוא יוצא, הוא רואה גוים מכים גויות, שנאמר {יז} ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה ויושען וישק את צאנם.

תופעה מעניינת מאוד, שמרחיב בה הסבא מקלם. עסקנו בזה בשנים עברו.

אני רק רוצה לתת תוספת לדברים שראיתי בספרי המפרשים, ומכאן להגיע לנושא נוסף :

נשאלת השאלה – בשביל מה התורה מביאה לנו את שלושת הדוגמאות האלה ?

כותב הספר תולדות יצחק, לר' יצחק קרו {פרשת שמות, לה} – ויפן כה וכה. סיפרה התורה ג' מעשיות בענייניו. אחד וירא איש מצרי ויך את המצרי. שני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. שלישי ולכהן מדין ז' בנות להודיע שמשה היה דיין בטבע ובעל משפט שלא די המצרי שהכה לישראל שהרגו, אבל גם ישראל עם ישראל שהיו מריבין שלא הכריח לו יהדות שהאחד ישראל והאחד מצרי. אבל עם היות ששניהם ישראלים, אמר לרשע למה תכה, ולא די אלו שהם בני ישראל אבל עם היות ששתי כתות גוים היה בעיניו העוול שעושה זה לזה רע ויקם משה ויושען.

כותב בעל צרור המור – ולפי שידוע דבתלתא זימני הויא חזקה. לזה סיפר בכאן ענין בנות מדין שהושיעין מן הרועים. וכן סמך זה לכאן לפי שלא נאמר שמה שעשה היה בשביל קנאת אחיו, שהיה איש מצרי מכה איש עברי. אבל אם היה מעם אחר לא היה מצילו הייתי אומר, שהסיבה שמשה התערב פעמיים, היתה רק משום שיהודים קיבלו מכות, אבל מה קורה בזמן שגם הגוים מקבלים מכות? לזה אמר כי טבע אמת יחייבהו האמת תובעת שמשה רבינו יתערב גם כשגוים מקבלים מכות, והעד וראיה לדבר בנות מדין שהיו מעם אחר. לפי שראה הגזל שהיו עושין להם הרועים ויושיעין וישק את צאנם. ומה שאמרו איש מצרי הצילנו, כי הן חשבו שהיה איש מצרי. ומשה לא הוצרך לומר שהיה עברי, לפי שלא שאלו לו. ובמדרש הרגישו זה ואמר איש מצרי הצילנו, כי המצרי שהרג משה הצילים, לפי שבסיבתו ברח משה ובא למדין והושיעין.

כותב הרמב"ם {הלכות סנהדרין, פרק ב, הלכה ז} - בית דין של שלשה אף על פי שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברים צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים ואלו הן. חכמה. וענוה. ויראה. ושנאת ממון. ואהבת האמת. ואהבת הבריות להן. ובעלי שם טוב. וכל אלו הדברים מפרשין הן בתורה. הרי הוא אומר {דברים א-יג} 'אנשים חכמים וגבנים' הרי בעלי חכמה אומר. {דברים א-יג} 'וידעים לשבטיכם' אלו שרוח הבריות נוחה מהם. ובמה יהיו אהובים לבריות בזמן שהיה בעלי עין טובה. ונפש שפלה. וחברתן טובה. ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות. ולהלן הוא אומר {שמות יח-כא} 'אנשי חיל' אלו שהן גבורים במצות ומדקדקים על עצמם וכובשין את יצרן עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם רע ויהא פרקן נאה. ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו כענין שנאמר {שמות ב-יז} 'ויקם משה ויושעו'. ומה משה רבנו ענו אף כל דין צריך להיות ענו. {שמות יח-כא} 'יראי אלהים' כמשמעותו. {שמות יח-כא} 'שנאי בצע' אף ממון שלהם אינן נבהלין עליו. ולא רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבאנו. {שמות יח-כא} 'אנשי אמת' שהיה רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן. אוהבין את האמת ושוואין את החסם ובורחין מכל מיני העול.

עוד כותב הרמב"ם {מורה נבוכים, חלק ב, פרק מה} - תחילת מדרגות הנבואה שילוח איש עזר אלהי שיניעוהו ויזרזהו למעשה טוב גדול כהצלת קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול, או השפיע טוב על אנשים רבים, וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות, וזאת תקרא רוח ה', והאיש אשר ילוח אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או לבשה אותו רוח ה', או נחה עליו רוח ה', או היה עמו ה', וכיוצא באלו השמות ... ודע שכמו זה הכח לא נבדל ממשה רבינו מעת השיגו לגדר האנשים, ולזה

התעורר להרוג את המצרי, ולמנוע הרשע משני הנצים, ומחזק זה הכח בו עד שאחרי פחדו וברחו והגיעו למדין והוא גר ירא, כאשר ראה מאומה מן העול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסובלו, כמו שאמר ויקם משה ויושיעין.

כותב לנו הרמב"ם - אתה רוצה לדעת מי זה משה רבינו? הוא שנא עוולה! כשהוא ראה עוולה, הוא היה מוכרח להתערב!

אומר המדרש {מכילתא, פרשת בשלח, פרשה א} - בשלשה דברים נתן נפשו משה עליהם ונקראו על שמו: נתן נפשו על התורה ונקראת על שמו, שנאמר זכרו תורת משה עבדי. והלא תורת אלהים היא, שנאמר {תהילים יט, ח} תורת ה' תמימה משיבת נפש. הא מה ת"ל תורת משה עבדי? לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו. והיכן מצינו שמסר נפשו על התורה? שנאמר {שמות לד, כח} ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה. הא לפי שנתן נפשו על התורה נקראת על שמו. נתן נפשו על ישראל ונקראו על שמו, שנאמר {שמות לב, ז} לך רד כי שחת עמך. והלא עם ה' הם, שנאמר {דברים ט, כט} והם עמך ונחלתך ואומר {יחזקאל לו, כ} באמר להם עם ה' אלה ומאצרו יצאו. הא מה ת"ל לך רד כי שחת עמך? לפי שנתן נפשו עליהם נקראו על שמו. והיכן מצינו שנתן נפשו עליהם? שנאמר {שמות ב, יא} ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: {יב} ויפן כה וכה וגו'. הא לפי שנתן נפשו עליהם נקראו על שמו. נתן נפשו על הדיינים ונקראו על שמו, שנאמר {דברים טז, יח} שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך והלא המשפט לאלהים הוא? מה ת"ל תתן לך אלא מתוך שנתן נפשו עליהם נקראו על שמו. ומנין שנתן נפשו עליהם? שנאמר {שמות ב, יג} ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: {יד} ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו וגו' {טו} וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה וגו' {טז} ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן: {יז} ויבאו הרעים ויגרשום וגו'. מדיינים ברח ולדיינים חזר. {דברים לג, כא} צדקת ה' עשה ומשפטיו עם-ישראל. הא לפי שנתן נפשו עליהם נקראו על שמו.

אומרת התורה {שמות ג, א} ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלהים חרבה.

משה רבינו מגיע לסנה ורואה דבר לא מובן - {ב} ... והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל - אם אש לא אוכלת היא כובה. אין לה יכולת להמשיך לבעור.

משה רבינו רואה שיח קוצני מלבב שעולה באש, אבל איננו נשרף.

אומרים חז"ל במדרש (שמות רבה, פרשה ה, אות ב) - שאל גוי אחד את רבי יהושע בן קרחה, מה ראה הקדוש ברוך הוא לדבר עם משה מתוך הסנה. אמר לו אלו מתוך חרוב או מתוך שקמה כך היית שואלני, אלא להוציאך חלק אי אפשר, למה מתוך הסנה, ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה אפילו סנה. בלבית אש, בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שהיה ממצע ועומד באמצע האש, ואחר כך ירדה שכינה ודברה עמו מתוך הסנה. רבי אליעזר אומר, מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם, כך היו ישראל שפלים וירודים למצרים, לפיכך נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם, שנאמר (שמות ג, ח): וארד להצילו מיד מצרים. רבי יוסי אומר, כשם שהסנה קשה מכל האילנות, וכל עוף שנכנס לתוך הסנה אין יוצא בשלום, כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום מכל השעבודים שבעולם, שנאמר (שמות ג, ז): ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי, ומה תלמוד לומר ראה ראיתי שתי פעמים, אלא מאחר שהיו מטביעים אותן בנהר, היו חוזרין וכובשין אותן בבגין. משל לאחד שנטל את המקל והכה שני בני אדם ושניהם קבלו את הרצועה ויודעים צערה, כך היה צערן ושעבודן של ישראל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שנאמר (שמות ג, ז): כי ידעתי את מכאביו. רבי יוחנן אמר, מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגנה, כך ישראל גדר לעולם. דבר אחר, מה הסנה הזה גדל על כל מים, כך ישראל אינו גדלים אלא בזכות התורה שנקראת מים, שנאמר (ישעיה נה, א): הוי כל צמא לכו למים, דבר אחר, מה הסנה הזה גדל בגנה ובנהר, כך ישראל הם בעולם הזה ובעולם הבא. דבר אחר, מה הסנה עושה קוצין ועושה ורדיון, כך ישראל יש בהן צדיקים ורשעים.

אמר רבי פנחס הכהן ברבי חמא, מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציאה מסתרטט, כך כשירדו ישראל למצרים לא הכיר בהן ברירה, כשיצאו יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה. רבי יהודה בר שלום אמר, מה הסנה העוף נכנס לתוכו ואינו מרגיש וכשהוא יוצא כנפיו מתמרטות, כך כשירד אברהם אבינו למצרים לא הכיר בו ברירה, וכשיצא (בראשית יב, יז): וינגע ה' את פרעה.

אומרים רבותינו - 'מצרים' מתחילה במ"ם פתוחה ומסתיימת במ"ם סתומה. אפשר להיכנס למ"ם פתוחה, אבל לאחר שאתה כבר בפנים, ממ"ם סתומה אי אפשר לצאת.

הקב"ה ניגלה אל משה, שנאמר (ג, ו) **וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב ...**

אומר המדרש (שמות רבה, פרשה ג, אות א) - אמר רבי יהושע הכהן בר נחמיה בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא על משה טירון היה משה לנבואה, אמר הקדוש ברוך הוא אם נגלה אני עליו בקול גדול אני מבעתו, בקול נמוך בוסר הוא על הנבואה, מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו, אמר משה הנני, מה אבא מבקש, אמר הקדוש ברוך הוא איני אביך אלא אלהי אביך, בפתני באתי אליך כדי שלא תתירא, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב.

כותב החזקוני - ויאמר אנכי אלהי אביך. גלה לו שאביו מת ולך כתיב אלהי אביך, שהרי אין הקב"ה מיוחד שמו על הצדיקים בחייהם אלא במיתתם, משום דבקדושו לא יאמין ולך גילה לו עכשיו מיתת אביו שלא יסרב ליטול גדולה, שהרי לפני אהרון אחיו היה מסרב ליטול גדולה, לפני אביו לא כל שכן.

ראיתי משהו שאומר {אני לא לוקח אחריות לדבריו, כי הוא לא מביא מקור} - לכן אמר לו הקב"ה {ג, ה} של נעליך מעל רגליך, כי הוא מתחיל עכשיו אבלות על אביו.

{ז} ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו: {ח} וארד להצילו מיד מצרים ... שואל משה את הקב"ה {יא} ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים

אומר רש"י - מי אנכי. מה אני חשוב לדבר עם המלכים.

נשאלת השאלה - למה משה מפחד לדבר בפני פרעה, הרי הוא גדל אצלו !?

עוד אומר רש"י - וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים.

משה רבינו מציל גויות מידם של גוים. משה רבינו מציל יהודי שמקבל מכות ממצרי. הקב"ה אומר לו "עם שלם סובל, לך תוציא אותם!", שואל אותו משה "מה פתאום אתה מוציא אותם?!"

מה זאת אומרת למה הוא מוציא אותם? ! כי הם סובלים !

אם נאמר, ששאלתו של משה רבינו היתה "ריבוננו של עולם, למה אתה מוציא אותם לפני הזמן?"

מה אכפת לך שהוא יוציא אותם לפני הזמן? ! הקב"ה החליט לנקות להם שליש ! ☺

אם משה יאמר "אני לא מתאים", בסדר. מובן. אבל שאלתו היא "למה אתה גואל אותם". לכאורה, לא מובן. למה משה רבינו מתנגד להוציא אותם ?

אנחנו רוצים ללכת לנקודה נוספת:

נשאלת השאלה – למה צריכים "פקד פקדתי"? אי אפשר לומר מילה אחת?!

אלו השאלות שיש לנו במקבץ הזה, ובע"ה נוכל עכשיו להתחיל לסגור קצוות:

אומרת התורה (ה, ו) ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר: {ב} ויאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח: {ג} ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב: {ד} ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלתיכם.

רואה פרעה שהגיעו שני גואלים לגאול את עם ישראל, ומכביד את השיעבוד:

{ו} ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר: {ז} לא תאספון לתת תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם הם ילכו וקששו להם תבן: {ח} ואת מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי נרפים הם על כן הם צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו: {ט} תכבד העבדה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר {י} ויצאו נגשי העם ושטריו ויאמרו אל העם לאמר כה אמר פרעה אינני נתן לכם תבן: {יא} אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו כי אין נגרע מעבדתכם דבר: {יב} ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקשש קש לתבן.

מי שלא היה מוצא חומרי גלם, היו מכניסים את ילדיו במקום לבנה! נורא ואיום!

{כא} ויאמרו אלהם דתן ואבירם ירא ה' עליכם וישפט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו מה עשיתם? לפני שבאתם היה כאן שקט, נתנו לנו המצרים חומרי גלם לעבודה. מאז שבאתם רק הוכבד העול! {כב} וישב משה אל ה' ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני: {כג} ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך ... {ו, א} ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו.

אומר רש"י - עתה תראה וגו'. הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך אמרתי לו (שם כב ב) העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי, לפיכך עתה תראה. העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אמות, כשאביאם לארץ.

אומר הקב"ה למשה רבינו (טז) לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלהי אבותיכם נראה אלי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים ... {יח} ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ה' אלהי העברים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו.

אומר רש"י - ושמעו לקולך. מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר (בראשית נ כב) ואלהים פקד יפקד אתכם, יוסף אמר להם (בראשית נ כה) פקד יפקד אלהים אתכם.

נשאלת השאלה – מה הנ"מ מי אמר?! יעקב אמר, זה מספיק. למה צריך גם יעקב וגם יוסף?!

כותב הפרקי דרבי אליעזר {פרק מח} - רבי אליעזר אומר חמש אותיות שנכפלו בתורה באותיות כולם בסוד הגאולה. כ"ף, בו נגאל אברהם אבינו מאור-כשדים, שנאמר (בראשית יב, א) לך מארצך. מ"ם, בו נגאל יצחק אבינו מיד פלשתים, שנאמר (שם כו, טז) לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד. נו"ן, בו נגאל יעקב אבינו מיד עשו, שנאמר (שם לב, יב) הצילני נא מיד אחי מיד עשו. פ"ה, בו נגאלו אבותינו ממצרים, שנאמר (שמות ג, טז) פקד פקדתי אתכם. צד"י, בו עתיד הקב"ה לגאול את ישראל בסוף מלכות רביעית ולומר להם צמח צמחתי לכם, שנאמר {זכריה ו, יב} הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה'.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה ה, אות יג} - וידבר אהרן את כל הדברים, עשה כמו שאמר הקדוש ברוך הוא (שמות ד, טז): ודבר הוא לך אל העם. ויעש האתת לעיני העם, כמה שאמר למעלה. ויאמן העם, עשו כמו שאמר הקדוש ברוך הוא (שמות ג, יח): ושמעו לקולך, יכול לא האמינו עד שראו האותות, לא, אלא וישמעו כי פקד ה', על השמועה האמינו, ולא על ראית האותות. ובמה האמינו, על סימן הפקידה שאמר להם, שכן היה מסרת בידם מיעקב, שיעקב מסר את הסוד ליוסף ויוסף לאחיו, ואשר בן יעקב מסר את הסוד לסרח בתו, ועדין היתה היא קיימת, וכן אמר לה כל גואל שיבא ויאמר לבני (שמות ג, טז): פקד פקדתי אתכם, הוא גואל של אמת, כיון שבא משה ואמר פקד פקדתי אתכם, מיד ויאמן העם. במה האמינו, כי שמעו הפקידה, הדא הוא דכתיב: כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו. ויקדו על הפקידה, וישתחוו על כי ראה את ענים.

אני רוצה להביא שאלה נפלאה, שמצאתי בספר בית יצחק, בשם הגאון ר' הלל ברמן נכדו של ר' חיים מוולוז'ין :

שאלה ראשונה – למה משה רבינו נבהל?! הרי אמר לו הקב"ה שפרעה לא ישחרר, והוא יכביד את לבו, והוא יקבל מכות ...

מה חשבת, יושב מלך על כסאו, מגיע נביא ואומר לו "אני הגואל"

"כן, מה אתה רוצה?!"

"אני מבקש שתשחרר את העם"

מה חשבת, שהוא יסכים לשחרר לך?! כמה זמן לקח לשחרר את גלעד שליט, 5 שנים?!

עם שלם עומד לצאת, חשבת שהוא יסכים מיד לשחרר?!?!?

משה רבינו לא מסוגל לשאת את צער העם, שנאמר {כג} וּמָאֵז בְּאֵתִי אֶל פְּרַעֲהַ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הָרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצֵּל לֹא הִצֵּלְתָּ אֶת עַמְּךָ.

אמר לו הקב"ה – ככה אמרת?! תראה ביציאת מצרים, ולא תראה בכניסתם לא"י.

אומר הגאון ר' הלל ברמן – אם אתה רואה שמשה קיבל עונש לא להיכנס לא"י, צריך להבין מה המידה כנגד מידה כאן.

שאלה נוספת :

כתוב במדרש {שמות רבה, פרשה כג, אות ג} - כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, יוֹדֵעַ אֲנִי שְׁחָטָתִי לִפְנֵיךָ בָּאֵז, שְׁנֵאָמַר (שמות ה, כג): וּמָאֵז בְּאֵתִי אֶל פְּרַעֲהַ, וְהִרֵי טִבְעֶת אוֹתוֹ לִי, לָכֵן אֲנִי מִשְׁבַּחְךָ בָּאֵז, הִדָּא הוּא דְכִתְיָב: אֵז יִשִּׁיר מֹשֶׁה.

שואל ר' הלל ברמן – אם משה רבינו הבין שהוא חטא, למה הוא צריך לחכות עד יציאת מצרים?! אם אתה מבין שאתה לא בסדר, תבקש על המקום כפרה!

עד כאן שאלותיו של ר' הלל ברמן, שמביא הספר בית יצחק.

הזכרנו בתחילת השיעור את שאלותיו של האלשיך הקדוש - {א} למה מדבר פרעה אל עם ישראל בלשון יחיד? {ב} {ח} וַיִּקֶּם מֶלֶךְ חֲדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף. למה יוסף כתוב באופן נפרד? משמע שאם הוא היה מכיר את יוסף, הוא לא היה עושה כלום. הלא כבר בגזירת ברית בין הבתרים נגזר שעם ישראל ירד למצרים? ועוד כמה וכמה שאלות.

כותב האלשיך הקדוש – אמנם גם הנה מלך מצרים ראה, והנה הדברים הגורמים ניצוח גוי אל גוי הנה הנס בישראל והוא כי כה אמר פרעה הנה לאחד מד' סבות ניצח גוי או ממלכה את שכנגדה אמר פרעה, בדקתי ומצאתי שאומה שרוצה לנצח את היריבה שלה, צריכה שיקוימו בה ד' כללים . (א) להיותם בעלי אחדות. (ב) להיותם נעזרים בהשגחה מן השמים שלא כדרך טבע. (ג) להיותם בעלי חכמה ועצה. (ד) להיותם יותר חזקים וגבורי כח משכנגדם והנה ארבעתם הנה הנה באלה בדקתי ומצאתי שכל ארבעת התנאים הללו מתקיימים בעם ישראל.

(א) כי הנה עם, שהיא מלה תורה אחדות לכן כל דיבורו היה ביחיד מלשון אחד=אחדות. (ב) היה להם עזר שמים: היותם בני ישראל ומה גם כי ידעו את ישראל אביהם אשר בניו הם, כי מבוא מצרימה פסק הרעב אם פסק הרעב, סימן שהקב"ה איתם, ובהיכנסו בית פרעה הוגבה משקוף הפתח לבל יראה כשוחה לעבודה זרה אשר נוכח ספתה הנמוך ורבות כהנה כי על כן היה מתירא פן יעשוהו ע"ג אם יקבר שם. ועל הג' אמר רב כלומר רב הסיבות שהוא על חכמתם כדרשת רז"ל {איכה א} על רבתי בגוים- על החכמה. ועל הד' אמר ועצום. אמר פרעה – אני חושש מהם, למה?! כי הם מאוחדים, הם רבים, יש להם עזר שמים והם חכמים!

הנה עם וכו'. אז השיבו עמו אל מלכם באו המצרים לפרעה ואמרו הבה נתחכמה לו, כלומר הבה לנו אתה המלך כח מאתך ונתחכמה לו פן ירבה ממנו ואל תחוש אל שאר הבחינות תירגע חביבי, אל תהיה בלחץ. והענין כי אמרו הנה, בעודם ישראל בארץ מצרים אל תחוש כל זמן שהם בידים שלנו, אין לנו ממה לפחד, כי הנה מזל מצרים (טלה) גוזר שעבד לא ירים ראש להשתרר, אך מה שנצטרך להתחכם הוא פן ירבה עד גדר שכאשר תקראנה מלחמה עלינו מבחוץ כאן תתחיל הבעיה שלנו כרובם כן יחטאו לנו ונלחם ישראל בנו ואז מדאגה מדבר פן תהיה עלינו מלחמה מבית ומחוץ נניחם לעלות מן הארץ ואז בצאתם יצאו מתחת יד מזל כוח מצרים (טלה) הגורם כל ירימו ראש ותגבר ידם עלינו וזה ועלה מן הארץ. אך עודם פה לא נירא מהם אפילו בעת מלחמה. אך אם לא ירבו לא יערבו אל לבם להלחם בנו.

זו היתה הטעות של פרעה, אומר האלשיך הקדוש. כי אם הוא היה מתבונן כיצד עלה יוסף לגדולה במצרים, הוא היה מבין שמזל טלה לא מגן עליהם. כי אם כן, איך יכל להיות שאדם עברי שהגיע למצרים בתור עבד, וישב בכלא י"ב שנה, נהיה משנה למלך והוא בעל הבית של מצרים ומלך במצרים 80 שנה?!

עבד עברי ימלוך במצרים?! זה נגד כל המהות של מזל טלה! אם ככה, סימן שמזל טלה לא מגן!

לכן נאמר (א, ח) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, כי אם הוא היה יודע איך יוסף גדל, הוא לא היה גוזר גזירות.

על זה אומר הרמב"ן (בראשית לז, טו) – החריצות שקר והגזירה אמת – האחים מכרו אותו למצרים, וחשבו שבכך יתפטרו ממנו.

מכרו אותו למצרים – יוסף נעשה מלך!

ראו האצטגנינים של פרעה, שמשה עתיד ללקות על המים, מה עשה פרעה? (א, כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכוהו.

את כולם זרקו למים, את משה הוציאו מן המים ומי מגדל אותו? פרעה!

אם המזל טלה מגן, אז הוא היה צריך לדאוג שלא יגדל דבר כזה! ואם בכל זאת משה הצליח לגדול, סימן שמזל טלה לא מגן!

עד כאן דברי האלישיך הקדוש בקיצור נמרץ.

אם אלה הם פני הדברים, בואו נראה יסוד נפלא:

אומרת הגמרא (מסכת נדרים לב, א) – אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים מפני שעשה אנגרייא בת"ח שנאמר (בראשית יד-יד) וירק את חניכיו ילידי ביתו.

ושמואל אמר מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שנא (בראשית טו-ח) במה אדע כי אירשנה ורבי יוחנן אמר שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה שנאמר (בראשית יד-כא) תן לי הנפש והרכוש קח לך.

נשאלת השאלה – בגלל שאברהם אבינו אמר "במה אדע כי אירשנה", בגלל זה ירדנו למצרים?!

משמע מכאן, שעל כל מילה של אברהם, ירדנו למאה שנה. ד' תיבות – ד' מאות שנה.

אומר ר' צדוק הכהן מלובלין – אמר אברהם ריבונו של עולם, אין לי ספקות שאת ההבטחות שלך אתה מקיים. אבל יש לי שאלה. הכלל שלך הוא, שאתה לא מתערב במה שנעשה בלבו של אדם (מלבד פרעה), אם אתה אומר 'ירושה', זה אומר שארץ תעבור מדור לדור. מה יקרה אם יהיה דור, שלא יהיה אפילו יהודי אחד שיאמין בך?!

אמר לו הקב"ה שאלה מצוינות שאלת, אגלה לך סוד. אני הולך להוריד את עם ישראל למצרים לארבע מאות שנה. שם

הם יהיו עבדים לפרעה, ומעבדי פרעה הם יהפכו להיות עבדי ה'!

נשאלת השאלה – איך אתה אומר לי שבגלל זה הם ירדו למצרים?!

הרי אומרת הגמרא (מסכת שבת י, ב) – אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

אז למה ירדו למצרים???

עד עכשיו אמרנו בגלל שאברהם שאל (טו, ח) במה אדע כי אירשנה, וכאן הגמרא אומרת, משום שיעקב נתן שני סלעים מילת.

אומר תוספות – נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ואע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב (בראשית טו) ועבדום וענו אותם שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים.

יוצא, שאם לא היה מתגלגל הדבר ויוסף לא היה נמכר למצרים, לא היה את ו' עבדום וענו אותם'.

הגלות התחילה עוד הרבה לפני שירדו למצרים. למה?

כי הגלות התחילה עוד מלידת יצחק, שהיה "באָרץ לא לָהֶם". כל זמן שהארץ לא שלנו, אנחנו נקראים גרים.

הירידה למצרים היתה שלב נוסף. חוץ מהגלות היה עוד עניין של 'בין אדם לחבירו'.

יוצא, שהגלות מחולקת לשנים – החלק הראשון הוא 'חיזוק האמונה', והחלק השני הוא 'בין אדם לחבירו'.

אם ככה, נוכל להבין עכשיו יסוד נפלא:

"פֶּקֶד יִפְקֹד". פקידה אחת לא מספיקה!

פֶּקֶד אחד מדבר על אמונה, ו- פֶּקֶד שני מדבר על בין אדם לחבירו.

בפרשת שבוע שעבר, פרשת ויחי, קורא יעקב אבינו לילדיו:

אומרת הגמרא (מסכת פסחים נו, א) – (בראשית מט-א) ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלוש יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין

בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד .

אם ככה, יעקב אבינו ציוונו על יחוד ה' – אם יש למישהו טענה על הקב"ה שיגיד !

מיד אמרו כולם **"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"** - "כולנו מאמינים בקב"ה".

האחים חוזרים מקבורת יעקב אבינו, יוסף עובר דרך הבור ומברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה".

אמרו האחים {נ, טו} **וַיֵּרְאוּ אֶחָיו יוֹסֵף כִּי מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יֹשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אֹתוֹ. {טז} וַיֵּצֵאוּ אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר.**

אומר רש"י - ויצאו אל יוסף. כמו (שמות ו יג) ויצום אל בני ישראל, צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה ויצאו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוה, את בני בלהה שהיו רגילין אצלו, שנאמר (לעיל לז ב) והוא נער את בני בלהה.

{יט} **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל תִּירְאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: {כ} וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה פְּיוֹם הַזֶּה לְהַחְיִית עִם רַב: {כא} וְעַתָּה אֵל תִּירְאוּ אֲנִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶּם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם.**

אומר רש"י - וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלב, עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד וכו'.

אנחנו מתחילים את הגלות עם שני יסודות: יעקב אמר **פֶּקֶד יִפְקֹד** – ענייני אמונה. יוסף אמר **פֶּקֶד יִפְקֹד** – ענייני בין אדם לחברו.

אומרת התורה **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה - ו'** מוסיף על הראשונים. צריכים להמשיך את מה שקראנו בפרשת שבוע שעבר, כדי להבין מה הולכים לקרוא בשבוע הזה!

באה התורה ואומרת – אני אגיד לך מה הולך {שמות א, א} **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ.**

בני ישראל יורדים עם הציווי שציוה אותם יעקב – עם אמונה !

אבל הם יורדים עם דבר נוסף, שנאמר {ה} **... וְיוֹסֵף הָיָה בְּמִצְרַיִם** – במצרים הוא הכין את התיקון של בין אדם לחברו. זה התיקון שתיקן משה רבינו.

אם ככה, נוכל להבין עכשיו טוב מאוד :

בא פרעה ואומר – תשמעו רבותי, הם ירדו למצרים בשביל שני דברים – ענין אמונה וענין נוסף של בין אדם לחברו.

אמר פרעה {א, ט} **הֲנֵה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – הֵם עַם =** מאוחדים ! אם הם מאוחדים, הם הולכים לצאת מפה, כי כל מטרת הירידה שלהם לכאן, היתה כדי לתקן את האחדות ביניהם !

אז מה עושים !?

{י} **הֲבֵה נִתְחַכְמָה** ... איזו התחכמות ?! לעשות אותם פושעים, בענייני בין אדם לחברו ! להפוך את המידות שלהם למושחתות!

איך עושים את זה ?

{יא} **וַיִּשְׁמְנוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים** יהודים, ומינו אותם עליהם.

עד עכשיו היו שרי מסים מצרים, ובמצב כזה, כולם נלחמים נגד המסים. אבל אם לוקחים שרי מסים מישראל, וממנים אותם על העם שלהם, תתחיל עכשיו מריבה פנימית !

המפלגה הזאת רוצה נציג, והמפלגה הזאת רוצה נציג ... הם יתחילו להתכתש בינם לבין עצמם וככה תיווצר מחלוקת !

אומר הדרשות בית דוד – זה היה הרעיון של **הֲבֵה נִתְחַכְמָה** – לקחת שרי מסים.

אומר הדר זקנים מבעלי התוספות, וכך מבאר ר' שלמה אלקבץ – נאמר בהגדה **"וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם"** ולא **"וַיִּרְעוּ לָנוּ הַמִּצְרַיִם"**. המצרים הפכו **אֹתָנוּ** להיות רעים !

שואל בעל ההגדה - **"וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם"** ?! איך הם הפכו אותנו להיות רעים ?! שנאמר **"וַיִּשְׁמְנוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים"** !

הוא מסביר איך נעשינו מושחתים. באותו הרגע שמינה פרעה שרי מסים מעם ישראל, נעשו העם מושחתים במידות. זה היה התרגיל של פרעה !

כל היציאה ממצרים היתה מותנת בכך שיתקנו את מידותיהם. אבל אם יהיו מידות מושחתות הם לא יצאו !

אומר הקב"ה למשה ללכת לגאול את ישראל .

נשאלת השאלה – למה הגואל הוא דוקא משה רבינו ?

בוחר הקב"ה גואל, שכשהוא רואה את השני נמצא במצוקה, לא משנה אם זה יהודי או גוי או בעל חיים, הוא מטפל בו.

למה ???

כי אם אתה הולך לגאול את ישראל בזכות מידות טובות, אז הגואל צריך להיות בעל מידות כאלה, ומיהו ?! משה רבינו !

נגלה הקב"ה למשה רבינו בסנה, ואומר לו ללכת לגאול את ישראל.

אמר לו משה - "מה פתאום לגאול אותם ?! אתה יודע למה אני פה במדין ?! כי הם הלשינו עליי !"

אמר לו הקב"ה - "לך תיגאל אותם, ותאמר להם **פְּקֹדֵתִי** - תוקן גם הענין של בין אדם לחברו וגם ענין האמונה, של בין אדם למקום".

מגיעים משה ואהרן לפרעה ואומרים לו {ה, א} **כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי**.

"מה פתאום לשחרר ?!"

לא רק שהוא לא משחרר, הוא גם מכביד עליהם את העול, שנאמר {ו} **וַיֵּצֵא פְּרַעֲהוּ בַיּוֹם הַהוּא אֶת הַנַּגְשִׁים בָּעַם וְאֶת שֹׁטְרָיו לְאֹמֶר: {ז} לֹא תֹאסְפוּ לַתֵּת תְּבֹן לָעַם לְלִבָּן הַלְּבָנִים כְּתַמּוּל שְׁלִשָּׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן** - אין יותר חומרי גלם !

רבותי, מה קרה שהם אספו קש ?!

אם יש בחוץ 20 זרדים של קש, ויש 200 יהודים שצריכים לאסוף. מה תהיה התוצאה ?! חטיפות ומכות !

כל אחד שלא ישרים את מכסת הלבנים, ייקחו לו מהבית את התינוק ויכניסו בקיר. לכן כל אחד רץ לאסוף קש, כדי להציל את הילד שלו !

משה רבינו רואה אנשים חוטפים ומכים אחד את השני ולא מבין, שנאמר {ה, כג} **וַמֵּאֵז בְּאֶתִי אֶל פְּרַעֲהוּ לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הֲרַע לָעַם הַזֶּה וְהֵצִל לֹא הֵצִיל אֶת עַמְּךָ**.

אמר משה – ריבונו של עולם, אמרת לי ללכת לגאול אותם, כי הם תיקנו את עצמם במידה של 'בין אדם לחברו'. אני בא והם הולכים מכות ורבים על זרדים ?! איפה תיקון המידות ???

אומר הספר בית יצחק – אמר משה רבינו: ריבונו של עולם, אם כאן הם רבים על זרדים, כשאבוא איתם לארץ ישראל וכל שבט יקבל נחלה, מה יהיה ?!

אחד יקבל קרית מלאכי - "לא רוצה לגור שם. יש שם כל מיני תושבים מוזרים" ... אחד ירצה רק רמת אביב, השני ירצה רק רחביה ... מה יהיה אז ???

אמר לו הקב"ה – אם כך אתה מדבר על הילדים שלי, ביציאת מצרים תראה, אבל את ארץ ישראל לא תראה !

הקב"ה גואל את ישראל, יוצאים לים סוף ...

אומר הספר בית יצחק, בשם הגאון ר' הלל ברמן – השלל שפלט הים בקריעת ים סוף, היה פי כמה וכמה מהשלל שהוציאו ממצרים.

לכאורה במצב כזה, היה צריך להיות מצב של 'אחד אוכל את השני'. אבל המצב היה בדיוק להיפך, אחד עזר לשני להעמיס דולרים.

ראה את זה משה – אני לא מבין. לפני שנה כשהגעתי, על חתיכת זרד קטן הם הלכו מכות. עכשיו בן פורת יוסף, יוצא מכאן ברינקס כל רגע ואחד עוזר לשני להעמיס, מה הולך כאן ?!

אז הבין משה רבינו שהוא חטא :

אומרים חז"ל במדרש {שמות רבה, פרשה כג, אות ג} - כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, יוֹדַע אֲנִי שְׁחָטָתִי לְפָנֶיךָ בָּאֵז, שְׁנֵאֲמַר {שמות ה, כג}: וַמֵּאֵז בְּאֶתִי אֶל פְּרַעֲהוּ ... עכשיו על הים אני רואה שהמידות שלהם מתוקנות לְכָךְ אֲנִי מְשַׁבְּחְךָ בָּאֵז, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: אֵז יֵשִׁיר מֹשֶׁה.

אם אלה הם פני הדברים, נוכל להבין עכשיו מה זה **פְּקֹדֵתִי**:

לפני שעם ישראל יוצאים ממצרים, מצוה משה רבינו לקחת שה ולקשור לכרעי המיטה.

באים המצרים ושואלים – "מה זה ???"

"עוד ארבעה ימים ... שוחטים אותו"

"את האלהים שלנו אתם שוחטים ?!?"

"כן!"

נשאלת השאלה – איך אפשר לשחוט קרבן פסח במצרים, שזה האלהים שלהם ?! הרי משה אמר {כ, כה} **הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּ ?!**

אדם בהודו שנכנס בפרה עם הרכב שלו, כי חסמה לו את הכביש, האם הוא ישאר בחיים ?!

התיקון השני הוא בין אדם לחברו – תשבו ביחד עם השכנים,
ותאכלו קרבן פסח!

כותב הבאר יוסף {פרשת בשלח} – {יג, יח} וְחַמְשִׁים עָלוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.

כותב התרגום יונתן בן עוזיאל - וְאַחֲזָר יְיָ יֵת עִמָּא אוֹרַח
מִדְּבָרָא דִּימָא דְסוּף וְכָל חַד עִם חֲמִשָּׁא טַפְלִין סְלִיקוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כל אחד יצא ממצרים עם חמשה ילדים.

שואל הבאר יוסף – איך חמשה ילדים, הרי כל אשה ילדה
ששה בקרס אחת?

ואומר – במכת חושך, מכל משפחה מתו ארבעה. מה יעשו
עכשיו אלפי יתומים?! לקחה כל משפחה ארבעה ילדים
וצירפה אותם אליה.

מה שמתרגם התרגום יונתן - חֲמִשָּׁא טַפְלִין הכוונה לחמש
משפחות של יתומים.

רצו המצרים לעשות אותנו מושחתים במידות?! יצאו עם
ישראל ממצרים עם אלפי ילדים, כל משפחה עם עוד ארבע
משפחות של יתומים, שנאמר {ירמיה ב, ב} זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד
נְעוּרַיִךְ - אותו חסד שעשו עם ישראל אחד עם השני ביציאת
מצרים, ובכך תיקנו את מה שרצה פרעה להרע ולהשחית
את דרכינו.

"הן גאלתי אתכם אחרית כראשית" - הגאולה העתידה
תהיה מעין הגאולה הזאת.

"אנחנו ניקח את השה במצרים, ונשחט אותו במצרים!" –
איך יכל להיות דבר כזה?! למה לשחוט את האלהים שלהם
מול עיניהם?!

אמר הקב"ה – אם אתם מאמינים בי, אתם תיקחו את
האלהים שלהם ותשחטו אותו מול עיניהם של המצרים! זה
שיא האמונה!

נשאלת השאלה - איך אוכלים קרבן פסח???

{יב, ד} וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ – מזמינים את השכן
ואוכלים קרבן פסח!

שמעתם פעם דבר כזה?!

רבתי, אני רוצה לשאול – אם היו אומרים לנו היום שבשביל
לאכל קרבן פסח, צריך להזמין את השכנים. אם כמה שכנים
הייתם מסוגלים לאכל קרבן פסח?

"אני יאכל את ההכשר שלו?! אני איתו ביחד?! מה פתאום
!"

אומר המשך חכמה {פרשת בא} - אמר הקב"ה {יב, ד} וְלָקַח
הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ ... למה???

משום שירדתם למצרים כדי לתקן שני דברים - פָּקֶד וּפְקֹדֶה –
התיקון הראשון הוא 'אמונה' – בין אדם למקום - תיקחו את
האלהים של מצרים ותשחטו אותו לעיניהם!

נתקן את דרכנו, ונזכה בע"ה לראות עוד השנה בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן ואלו!!!